

ISKY ANDRÁS

Bocsánat!

„**H**a szívetekből meg nem bocsátotok...” – mondja a Názáreti Jézus a megbocsátásról szóló legidézettebb és minden bizonnyal legenigmatikusabb tanításában Máté evangéliuma szerint. A szószerkezet a megbocsátás valóságos tettét feltételhez köti – az ember életét teljességgel átható aktus szükségességét hangsúlyozza ugyanis –, mialatt az „ellenem vétkező” és bocsánatot kérő „testvérem” őszinteségének, szívbeli hajlandóságának és valódi bűnbánatának a mérlegelését nem bízza rám, a megbocsátóra. Ha valaki bocsánatot kér tőled – egy nap leforgása alatt akár hétszer hetvenhétszer is –, neked magadnak szívből kell megbocsátanod: értelmekkel, érzéseiddel és akaratoddal. „Csak önmagaddal kell foglalkoznod”, mondaná Kierkegaard, és nem másokkal, mert ez már „puszta szórakozás lenne”.

*

A bocsánat kiszolgáltatásának ez a feltételnélkülisége elrejti – legalábbis a kérdező Péter apostol előtt – magát a történetet, a Péterét és mindannyiunkét, azt tudniillik, hogy Péternek előbb a szeme előtt szenvedő Jézus bocsánatában kell részesülnie ahhoz, hogy a bocsánat tettének minden – uralmi, érzelmi – feltételét és gátját fölszámolja és kiengedje a saját kezéből. A megbocsátásra való hajlandóság és a bocsánatban való részesülés elválaszthatatlanok egymástól. Aki nem részesült bocsánatban, annak nehéz vagy egyenesen lehetetlen szívből megbocsátania.

*

Lehetséges-e a megbocsátás elvben végtelen megismétlődésének a szívben is maradéktalanul végbemennie? A kérdés értelmetlen, mert minden megbocsátás egyedi; belépés, és nem csak gyáva és sunyi beleskelődés a törvény kapuján; azon az egyetlenen, amely annak van fenntartva, akitől bocsánatot kérnek, és akinek a szívét át kell járnia annak a bocsánatnak is, amiben ő maga részesült, amikor Krisztus tagadói között ismerte fel önmagát. Nem tudjuk, mi jön az első kapu után, nem is kell tudnunk; be kell lépnünk.

*

Szívből megbocsátani nem egyéb, mint a bocsánatban való részesülésünk ismételt átélése. A megbocsátás testi tapasztalat (mint mondjuk a katarzis), mindkét fél számára: az ember a Másik színe előtt belép a saját jelenébe, a – végre – befejezett múltba helyezi azt a tettet, amit elkövetett, és amit elkövettek ellene.

*

Péter kérdése a saját sérelmét helyezi előtérbe, Jézus válasza meg teljességgel felfoghatatlan és elfogadhatatlan; mindaddig legalábbis, amíg a kakas háromszor meg nem szólal, és Péter magát a Krisztus-tagadás számára korábban elgondolhatatlan helyzetében nem találja, pőren, tehetetlenül és tettestársként, a főpapi udvarban tüsténkedők kereszttüzeiben. A sérelem elszenvédőjéből sérelemkozóvá válik ő maga is: valóságosan emberré lesz, átkerül a tettes oldalára, rátalál a saját nagypénteki mélypontjára. Szívből megbocsátani – ami voltaképpen a nekem okozott sérelem megnevezésével, majd, bizony, elfelejtésével áll párban – aligha lehetséges az emberi gonoszság potencialitásának a felismerése nélkül, a saját „tagjainkban”. Jó ember nem tud megbocsátani, csak a szabad ember. Ebben a kérdésben nem ismerek radikálisabb felismerést, mint a Pál apostolét: „Az a törvényt találok tehát magamban, hogy – miközben a jót akarom tenni – csak a rosszra [gonoszra] van lehetőségem. Mert gyönyörködöm Isten törvényében a belső ember szerint, de tagjaiban egy másik törvényt látok, amely harcol az értelmem törvénye ellen, és foglyul ejt a bűn tagjaiban lévő törvényével. Én nyomorult ember! Kicsoda szabadít meg ebből a halálra ítélt testből?” Mi más volna ez, mint fölszabadító és fölemelő leszámolás az emberi jóságba vetett hittel, amely mindig is a legnagyobb gazságok motivációjaként lépett fel a történelem folyamán. Az ember jóságába vetett hite az emberi civilizáció utolsó bálványaként áll előttünk, amely változatlanul emberáldozatokat követel, és a gyermekáldozatban leli a legnagyobb gyönyörűségét. A megváltás – amely a bocsánatban való részesüléssel kezdődik – a „halál testéből” emel ki: aki megbocsát, az maga is átéli a megbocsátást; mérhetetlenül többen részesül, mint amennyiben ő maga bárkit is részesíthetne.

*

A *Kaddis a meg nem született gyermekért* nem a gyermekek nemzésére és születésére mondja ki a „Nem!”-et, hanem a gyermekáldozatra, amely rendszerszerűen, tehát észrevétlenül, ösztöneinkbe beépülve működik.

*

A megbocsátásban való részesülés a személyiség nulla-pontja, más szóval a felnőtté válás origója, annak a fölismerése tudniillik, hogy „azt teszem, amit gyűlölök”, azaz a gyűlölet – beleértve az öngyűlöletet is – válik a tett kiindulópontjává, sötét energiájává és önmagában való céljává, a vallási tett mintázatát követve. A megbocsátásban való részesítés pedig fölfrissítő visszajutás a felismerésnek ehhez a nulla-pontjához, a személyes és civilizációs jószág-görcs elengedésének a katarziséhoz, amely, paradox módon, a gyűlöletben és/vagy a folyamatos büntudatban realizálódik.

*

A bibliai történet egyik legnagyobb eselője és fölemelkedője, Dávid király és próféta meglepő módon helyezi egymás mellé a megbocsátást és a gyűlöletet: „Lásd meg nyomorúságomat és gyötrődésemet, és bocsásd meg minden vétkemet! / Nézd, mennyi ellenségem van! Gyűlölnek kegyetlen gyűlölettel.” Az ellenség, a vele szemben állók tekintetében Dávid magával Istennel találja magát szemben, „egyedül ellened vétkeztem”, mondja egy másik, a bűnbánati liturgia részévé is emelt bűnbánati zsoltárban, holott tettei – beleértve Betsabé megszerzését is, aki az első templomot megalkotó Salamon anyjává lett – a legerősebb királyság, valamint a messiási dinasztia politikailag jól megfontolt és sikeres megalapozását célozták. Nem lehet egyedül csak Isten ellen vétkezni.

*

A megbocsátás isteni része arányos az emberi résszel; a Miatyánkban maga az ember kéri ezt Istentől: „Bocsásd meg vétkeinket, amiképpen mi is megbocsátunk...” A Jézustól tanult ima a megbocsátás dinamikájában lehetetlen szövetségre mond áment: feltétel nélküli és a szív feladatává teszi a megbocsátást. Az igazság és az igazságosság helyreállítását. A megbocsátás gyakorlásának a túlspiritualizálása, valamint az anonimitást támogató titokmenedzsment súlyos terhet helyez az egyénre, a közösségekre és a társadalomra.

*

Amennyiben a Dávid és Betsabé történetét politikai eseményként olvassuk – ehhez persze az elbeszélést ki kell emelnünk a félrelépés jól megcsinált komédiáinak szórakoztató dramaturgiájából –, akkor föltűnik, hogy a királyi pár elsőszülöttje meghal: egy névtelen gyermek. Nem a gyermekhalál okozza a nagy meglepetést – a próféta ugyanis már korábban bejelentette az elkerülhetetlen eseményt –, hanem ez az iszonyú névtelenség: a saját történet nélküli eltűnés; a jeltelen, mert megjelölhetetlen, azaz jelentés nélküli áldozatiság. Dávidnak nem áll módjában „káromkodásból katedrális” építenie, amiképpen senkinek sem: Isten visszavonja tőle a templomépítés mandátumát. Ennek ellenére persze megtehetette volna, hiszen önmagára és a népére is veszélyesen ambiciózus személyiség volt, valódi kataklizmákat idézve elő még saját uralkodása alatt.

*

Létezhet-e a megbocsátásnak kultúrája? Ami alatt azt értem, hogy a társadalmi érintkezés legalacsonyabb szintjén, tehát mintegy az ösztönökbe beépülten, magától értetődő igényként szabályozza-e a megbocsátás az önmagunkhoz, a másikhoz, a saját történelmünkhöz való viszonyt? És ha a megbocsátás és önmagunk elfogadása katarziséban nem részesültünk – egyénként, társadalomként, politikai nemzetként –, akkor szerethetjük-e egyáltalán önmagunkat – értsd: elfogadhatjuk-e önmagunkat – nagyvonalúan, humorral és részvétellel?

*

A hit megbocsátás nélkül merő szubjektivizmus. Más szóval: meddőség.

*

A bűnösnek nem áll módjában önmagát a bűnétől elválasztani, mert elkövetésekor teljességgel azonos vele – lásd Dávid, Péter vagy Pál, vagy általában a tragikus hősök esetét –, ő nem bír ugyanis azzal a külső nézőponttal, amely a saját valódi helyzetére rálátást nyújthatna. A kérdés tehát nem az, hogy miként is követhettem el – ezt kérdezzük ugyanis önmagunktól, amikor végre pozíciót váltunk –, hanem hogy milyen mechanizmusok következtében tűnnek el az egyén vagy – történelmi léptékkel – a közösségek, a társadalom életéből azok a megfontolások, az önreflexiónak azok a felületei, amelyek lehetővé teszik, hogy még valamennyire, akár homályosan is, de rálássunk önmagunkra. Vajon a kommunikáció eszközeinek a totális birtoklása, ami napjainkban a politikai hatalom legnagyobb kísértésének látszik lenni, meg fogja tudni szüntetni önmagunk részvétellel telt, kritikus és humoros szemlélését? És ha ez az újabb bűnbeesés bekövetke-

zik, márpedig bekövetkezik, akkor mi marad a keresztény egyházak, gyülekezetek, azaz Krisztus látható testének a feladata: az új fegyver, a tömegmédiák megáldása valamiféle homályos háborús eszkatológia nevében? Vagy talán a jóléti egyház odahagyása és a föld alá költözés? A katakombák az üldözött győztesek nagyon is hathatós kommunikációs hálózatának bizonyultak, ad maiorem Dei gloriam.

*

A megbocsátás sohasem marad meg a privát szférában – miként a bűn sem, amely a pestis módján szétterjed a közösségben –, a szabadítás-esemény kiárad, feltöri „az én zárt formáját”, és az igazságtevés jótéteményeiben részesít. A jézusi hétszer hetvenhét kodifikálhatatlan törvény, tehát a Szellem törvénye, és a nyilvánossá válás lényegileg hozzátartozik a természetéhez.

*

A megbocsátás visszatartása egyenlő az önmagunkhoz kötéssel, azaz a rabszolgaságba döntés kegyetlen és eltökélt formájával. Megbocsátani ugyanaz, mint szabaddá tenni és szabaddá válni. Engedd el, ne láncold magadhoz; „senkinek semmivel ne tartozatok, hanem csak azzal, hogy egymást szeressétek”, tanítja Pál apostol. Van ebben a katarzist – értsd: megtisztulást – elhárító összetartozásban valamiféle nekrofil, pusztító gyönyörűséget okozó, és persze szublimált függőség a bosszútól.

*

A „szeresd felebarátodat, mint önmagadat” elve a megbocsátás tetteben valódi tapasztalattá válhat, abban az ajándékban, hogy tudniillik szerethetem önmagamot, s hogy meghívásomat a létezésbe örömmel beteljesíthetem. Amihez az is szükséges, hogy megbocsássunk önmagunknak. Tehát, hogy ne áltassuk magunkat azzal, hogy korábbi történeti szituációban mi helyesebben, megfontoltabban és erkölcsösebben jártunk volna el, tehát bölcsen megkülönböztettük volna a tetteseket az áldozatoktól. A megbocsátás fönntartja az igazságosságba és igazságtételbe vetett hitet, aminek a hiányában elszabadulnak a pokol ugató kutyái. A szeretet „együtt örül az igazsággal”.